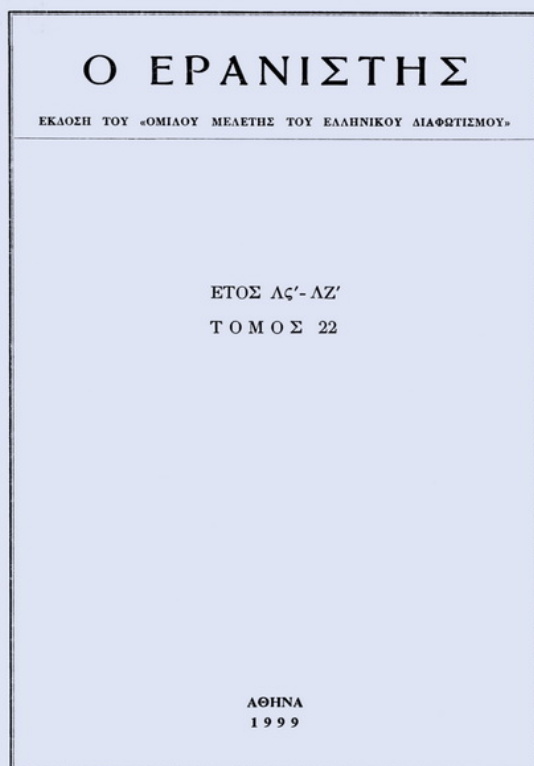

The Gleaner

Vol 22 (1999)

Η «Γεωγραφία» του Διονυσίου Πύρρου και η αφιερωτική επιστολή του στον Κύριλλο ΣΤ΄

Γεώργιος Λαγανάς

doi: [10.12681/er.195](https://doi.org/10.12681/er.195)

To cite this article:

Λαγανάς Γ. (1999). Η «Γεωγραφία» του Διονυσίου Πύρρου και η αφιερωτική επιστολή του στον Κύριλλο ΣΤ΄. *The Gleaner*, 22, 275–280. <https://doi.org/10.12681/er.195>

πλωὺς συνάντησε, καὶ ἔκανε γνωστή, μία ἀκόμη, δευτερογενή, μνεῖα τοῦ περιστατικοῦ (μεταγενέστερη τῶν εἰδήσεων τοῦ Γούδα καὶ τοῦ Κρέμου τοῦ ἔτους 1870), καὶ μία ἀκόμη παραλλαγμένη ἐκδοχὴ του —καὶ ἐκδοχὴ τῶν στίχων— στὴν ἐφημ. *Αἰὼν* τοῦ 1875.

Κ. Γ. ΠΙΤΣΑΚΗΣ

Η “ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ” ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΠΥΡΡΟΥ ΚΑΙ Η ΑΦΙΕΡΩΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΟΝ ΚΥΡΙΛΛΟ Ζ΄

ΠΕΡΙΓΡΑΦΟΝΤΑΣ Ο ΦΙΛΙΠΠΙΟΣ ΗΛΙΟΥ τὴ «Γεωγραφία Μεθοδικὴ ἀπάσης τῆς Οἰκουμένης» τοῦ Διονυσίου Πύρρου¹ ἀναφέρει, πλὴν τῶν ἄλλων, καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Στὴν ἀρχικὴ τῆς μορφῇ ἡ Γεωγραφία τοῦ Δ. Πύρρου εἶχε σ. ι' + 328. Ἐκ τῶν ὑστέρων, καὶ ὅταν τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου ἐφθασαν ἀπὸ τῆ Βενετίας στὴν Κωνσταντινούπολη, προστέθηκε ἓνα ὀκτασέλιδο (σ. 329-336), μὲ πρόσθετο κατάλογο συνδρομητῶν. [...]. Τὸ ὀκτασέλιδο αὐτό, σὲ χαρτὶ διαφορετικῆς ποιότητος καὶ σχήματος, στοιχειοθετήθηκε καὶ τυπώθηκε, ὅπως δείχνουν τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα καὶ τὰ καλλιγραφίσματα ποὺ χρησιμοποιήθηκαν, στὴν Πατριαρχικὴ Τυπογραφία τῆς Κωνσταντινούπολης. Ἡ συμπληρωματικὴ αὐτὴ ἐκτύπωση πρέπει νὰ ἔγινε τὸ 1819 ὅπως συνάγεται ἀπὸ τοὺς τίτλους ὀρισμένων ἀπὸ τοὺς συνδρομητὰς τῆς Πόλης». Καὶ συνεχίζει: «Τὸ 1819, ἐπίσης, στοιχειοθετήθηκαν καὶ τυπώθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴν Πατριαρχικὴ Τυπογραφία, οἱ σελίδες γ'-δ', μὲ τὴν ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Δ. Πύρρου στὸν Πατριάρχη Γρηγόριο [τὸν Ε']». Ἐχομε, καὶ ἐδῶ, χαρτὶ διαφορετικῆς ποιότητος καὶ σχήματος, τυπογραφικὰ στοιχεῖα τῆς Πατριαρχικῆς Τυπογραφίας καί, ἐπιπλέον, τὸ γεγονός ὅτι ὁ Γρηγόριος Ε' ἀνέβηκε στὸν οἰκουμενικὸ θρόνον τὸν Μάρτιο 1819. Οἱ σελίδες γ'-δ', ποὺ ξανατυπώθηκαν στὴν Πόλη, θὰ πρέπει νὰ ἀντικατάστησαν τὶς ἀντίστοιχες σελίδες τῆς ἀρχικῆς, βενετικῆς, ἐκτύπωσης οἱ ὁποῖες, τυπωμένες τὸ 1818 (καὶ γραμμένες, ἴσως, τὸ 1817), περιεῖχαν, ἐνδεχομένως, ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ στὸν προκατόχου τοῦ Γρηγορίου, τὸν Κύριλλο Ζ', ποὺ πατριάρχευε τὸν χρόνον ἐκεῖνο. Δὲν ἔχω μπορέσει νὰ ἐπισημάνω ἀντίτυπο τῆς ἀρχικῆς ἐκτύπωσης μὲ τὴν πρώτη μορφὴ τῶν σ. γ'-δ'. Ἐπισημάνθηκαν πάντως ἀντίτυπα ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ σ. γ'-δ', τῆς πρώτης ἐκτύπωσης, ἔχουν ἀφαιρεθεῖ, χωρὶς νὰ ἀντικατασταθοῦν [...] καὶ ἄλλα ἀπὸ τὰ ὁποῖα λείπει τὸ τελευταῖον ὀκτασέλιδο (σ. 329-336) ποὺ τυπώθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη».

Στὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἑταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ βρίσκεται ἀντίτυπο τῆς ἀρχικῆς ἐκτύπωσης μὲ τὴν πρώτη μορφὴ τῶν σ. γ'-δ'), τὸ ὁ-

1. Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία τοῦ 19ου αἰῶνα, τόμος πρῶτος 1801-1818, Ἀθήναι 1997, σ. 536.

γ.

Τῷ Παναγιωτάτῳ καὶ Θιοτάτῳ Οἰκουμένικῷ
Πατριάρχῃ Κυρίῳ καὶ Κυρίῳ ΚΤΡΙΛΛΩ
τῷ Πανσεβασίῳ καὶ Πατρί ὅς Διεπότη.

Από τῆς ἐξέλιξης δὲ μέγας ἐκείνος βασιλιάς τῆς Περ-
σῆς, ἐλαυνὼν ποτὲ κατ' οὐδὸν, ἐπειδὴ αὐτοῦ ὁρῶν τις
καὶ ἰδιώτης αὐτοῦ ποτὲ ἐπορεύον αὐτῷ εἰς δώρον
ὀλίγον οὐδὲν, τὸ εὐέχθη δὲ μετὰ τὴν καὶ φιλοφρο-
νείας, καὶ δὲν ἀπέβλεψεν ὁ σφοδρὸς βασιλιάς εἰς τὴν
ἀπείλειαν τοῦ προσφερόμενου, ἀλλ' εὖρα εἰς τὴν προ-
θυμίαν τοῦ προσφέροντος, καὶ εἰς τὴν ἀφ' αὐτοῦ
εὐχρηστὴν ἀγάπην τοῦ δυνάμενος ὑπικόνου. Ἀξί-
παινοι λοιπὸν καὶ οἱ δύο· ὁ μὲν, ὅτι δὲν συνεισέ-
λθῃ διὰ τῶν δυνάμεων δώρον νὰ προσφέρῃ ὅμῃ τὴν με-
γάλην προθυμίαν καὶ τὸ ἀφ' αὐτοῦ τὸν βασιλέα βασιλεύ-
ον σέβας. ὁ δὲ, ὅτι ἀπέδεχθη φιλοφροσύνης
καὶ τὴν βασιλείαν τὸ μικρὸν εὐεῖνο δώρον, ὡς μέγα
σημείον τῆς προθυμίας καὶ ἀγάπης τῶν προσφερόντων.

Οὕτω κατὰ τὴν Παναγιώτατε Δέσποτα, λαμβάνω τὸ
ἑαυτοῦ νὰ προσφέρω τὸ μικρὸν ποτὶ πόνημά μου,
ὡς δέημα τῆς μεγάλης καὶ ἐνδύμου μου προθυ-
μίας, καὶ τοῦ κατὰ χρέος βασιλεύοντος σέβας μου
ἀφ' ὧν τῆς ἐμετέρας σεβαστῆς καὶ Παναγιότητος. Καὶ
βέβαια εἰς πόσον ἄλλον καλλίωτερον ἔφευγον ἐγὼ
νὰ προσφέρω καὶ νὰ ἀπερώσω τὴν νύκτα τοῦ καὶ
μετ' οὐδὲν μου Γεωγραφίῳ, τὴν συνειδέσθαι καὶ

εἶναι

ἢ ἀφιερωντικῇ ἐπιστολῇ τοῦ Διονύσιου Πύρρου στὸν Κύριλλο ζ'.

δ.

εἰν τῷ ὅν Ἀθηνῆας φιλομένον καὶ φιλομαθὸν νέον,
εἰ μὴ εἰς Σε τὸν φιλομένον Ἐχθρὸν καὶ φιλέχθ-
ρῳ μάστιγα τὸν συμμέριον καὶ ὑπερασπιστὴν τῷ Ἐλ-
κανιστῶν Μεσσηνίᾳ, εἰς ποῖον ἀλλοῦ, λέγον, εἰ μὴ εἰς
Σε τὸν πρῶτον καὶ ἥτορον Ἀρχιερέα, τὸν ἀνωθεὶ καὶ
ἀξιώμενον Ποιμένα τῆς Οἰκουμένης; ὥς πλεονῶσα
τιούτων ἀξιοσπουδαίων Πατέρα, καὶ ἔμφροντα Ποι-
μένα ἔχει διὰ τοῦτο κατ' ἐκαστὴν χαίρουσα τὸν
Τοιούτον ἡμῖν ἔφρασαν Ἀρχιερεὺς « μετὰ τῷ ἐξῆς
Ἀποστολικῶν ἐγκομιῶν καὶ ἀναρρήσεων ».

Δέχοντι λοιπὸν, Παναγιώτατε καὶ προσκυωντὲς μοι
Δέσποτα, ὡς ἡμετέρας τῷ ὅν Ἀθηνῆας κέπων
μου, τὴν παρθεναί μου ταύτην βίβλον, τὴν γέμου-
σαν ὡς ἐμὲ ὡς πάντων ἰστέον καὶ χριστῶν γνά-
σεων, ἀντιβραβεύον μοι τὰς Παναγίας Σε Εὐχὰς,
ὡς ἡμετέρας μοι ἀφ' ὧν εἰς τὸ πᾶσι λαοῖς
τὸ ἐμπιστεύει μοι παρὰ τῶν Κυρίων πάντων.
Γενοῖτο γὰρ.

Τὴν ἐμετέρας Σεβαστῆς μοι Παναγιότητος
Ἀπεινότητος καὶ εὐπειθέστατος δὲλος
Διονύσιος ὁ Πύρρος.

ΠΡΟΣ

ποῖο θὰ περιγραφεῖ, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπισημανθοῦν ὀρισμένα κρίσιμα χρονολογικά σημεῖα, προκειμένου νὰ γίνεи μία, κατὰ τὸ δυνατόν, προσέγγιση στὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖο ἀφαιρέθηκε τὸ φύλλο (σ. γ-δ') μετὴν ἀφιερωτικῆ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Κύριλλο ζ' καὶ τοποθετήθηκε τὸ ἀντίστοιχο μετὴν ἀφιερωτικῆ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Γρηγόριο Ε'.

Πρὶν ἀπὸ τὸν Γρηγόριο Ε' πατριάρχης ἦταν ὁ Κύριλλος ζ'. Ὁ τελευταῖος διεδέχθη στὸν οἰκουμενικὸ θρόνον, στὶς 4 Μαρτίου 1813, τὸν παραιτηθέντα Ἱερεμία Δ', «ἀνευ αἰτήσεως, ἀνευ τῆς ἐλαχίστης μάλιστα περὶ τούτου ἐπιθυμίας»,² διότι «... ἄπαν τὸ γένος ἀπέβλεψεν εἰς ἡμᾶς μετακαλεσάμενον διὰ συνεχῶν καὶ ἐπανειλημμένων παμψηφει προσκλήσεων...» σημειώνει ὁ ἴδιος ὁ Κύριλλος ζ'.³ Ὁ πατριάρχης αὐτὸς χαρακτηρίζεται ὡς «φιλόμουσος» ποὺ «ὑπεστήριξε τὰ γράμματα ὅσον ὀλίγοι τῆς ἐποχῆς του. Οὕτω, πλὴν τῆς Μεγάλης Σχολῆς τοῦ Γένους, ἐνίσχυσε τὴν σχολὴν Τραπεζοῦντος καὶ ἱδρυσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1815 μουσικὴν σχολὴν τῆς νέας μεθόδου».⁴ Ἦταν φίλος τῶν γραμμάτων καὶ συγγραφέας. Συγκεκριμένα τὸ 1802 ἐξέδωσε, ἀπὸ τὸ Πατριαρχικὸν Τυπογραφεῖο Κωνσταντινουπόλεως, τὴν «Ἱστορικὴ περιγραφή τοῦ ἐν Βιέννῃ προεκδοθέντος χωρογραφικοῦ πίνακος τῆς Μεγάλης Ἀρχισατραπίας Ἰκονίου».

Ὁ Κύριλλος ζ' «ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ἔχῃ ἀλληλογραφίαν μετὰ τοὺς πεπαιδευμένους τοῦ γένους», ἀλλὰ «ἤθελεν τὴν παιδείαν κατὰ τὰς παλαιὰς μεθόδους, καὶ κατὰ τὴν πρὸ ἐτῶν πολλῶν ἐπιολάζουσαν ἀκρισίαν περὶ τῶν συγγραφέων. Πολλάκις ἐπαπαπονήθη εἰς τὸν Κούμαν διὰ τοὺς περὶ τὴν γραμματικὴν γενομένους νεωτερισμούς, καὶ ἄλλοτε τοῦ εἶπεν, ὅτι δὲν δύναται νὰ καταλάβῃ πῶς τώρα προκρίνουν τὸν Θουκυδίδην καὶ Δημοσθένην παρὰ τοὺς γλαφυρωτάτους Συνέσιον καὶ Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, καὶ τὸν ἐβεβαίωνεν ὅτι οἱ στίχοι τοῦ Πτωχοπροδρόμου εἶναι πολὺ ἀρμονικώτεροι παρὰ τοὺς τοῦ Εὐριπίδου».⁵ Χαρακτηρίζεται ἐπίσης ὡς «εἰς τῶν ἀρίστων τῆς ὀρθοδοξίας Ἱεραρχῶν σοφῶς ἰθύνων τὸ Ἀποστολικὸν σκάφος τῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ μεγίστῃ αὐτῆς καὶ τοῦ Γένους ὠφελείᾳ».⁶ Ὁ εὐσέβης καὶ ἐνάρετος Κύριλλος ζ' παραιτήθηκε στὶς 13 Δεκεμβρίου 1818, σημειώνοντας στὴν ἐγγραφὴ αἴτηση παραίτησης «... ἤδη ἄλλως δόξαν τῇ ὑπερτάτῃ βουλῇ, ὡς ἀπηυδνηκότες καὶ ἡμεῖς καὶ νοσηρῶς πῶς

2. Ἀναστασίου Ν. Γούδα, *Βίοι Παράλληλοι τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος διαπρεφάντων ἀνδρῶν*, τ. Α' [Κληρός], Ἀθήνα 1869, σ. 25.

3. Μητροπολίτου Σάρδεων καὶ Πισιδίας Γερμανοῦ, *Συμβολὴ εἰς τοὺς Πατριαρχικοὺς καταλόγους Κπόλεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐξῆς*, μέρος δεῦτερον (1702-1936), Κωνσταντινούπολη 1938, σ. 159.

4. Τάσου ἈΘ. Γριτσόπουλου, «Κύριλλος ΣΤ'», *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια* 7, Ἀθήνα 1965, στ. 1201.

5. Κ. Μ. Κούμα, *Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων*, τ. ΙΒ', Βιέννη 1832, σ. 512.

6. Η. Τανταλίδου, *Βίος Στεφάνου Καραθεοδωρῆ Ἱατροῦ*, Κωνσταντινούπολη 1868, σ. 27.

διατεθειμένοι ἔκ τε τῶν πολλῶν μόχθων καὶ ἄλλων δυσχερειῶν, ἐκόντες ὑποχωροῦμεν παραιτούμενοι, ἢ καὶ μὴ τὴν ἀρχιερωσύνην ἡμῶν, ἀλλὰ γε τὸν πατριαρχικὸν ἀποστολικὸν τοῦτον θρόνον'...».⁷

Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Κυρίλλου Ζ' «... ἀπελαθέντος αὐτοῦ καὶ ἐκπεσόντος ὑψηλῶ βασιλικῶ προσκυνητῶ ἐγγράφῳ κελεύσματι, ὅπερ μετὰ τῆς ἐνυπογράφου καὶ ἐνσφραγίστου τῆς αὐτοῦ παναγιότητος παραιτήσεως κατέστρωται ἐπίτηδες ἀντικρὺ, ρητῶς διαλαμβάνον τὰς αἰτίας τῆς ἐξώσεως, ...»,⁸ συνῆλθε τὴν ἐπομένη (14 Δεκεμβρίου 1818) γενικὴ ἐκκλησιαστικοεθνικὴ συνέλευση, με ἀπόφαση τῆς ὁποίας «προκέκριται καὶ προσεζελέγη τῶν ἄλλων ὁ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἀθωνος τὸν ἀπράγμονα καὶ ἡσύχιον βίον ἐλόμενος καὶ μετιῶν παναγιώτατος καὶ σεβασμιώτατος πατριάρχης πρ. Κπόλεως κύριος κύριος Γρηγόριος, ὁ καὶ ἄλλοτε ἅπαξ καὶ δις κατὰ κοινὴν ἐκλογὴν νόμιμον τὴν πνευματικὴν ταύτην ἀρχὴν ἀξιοπρεπῶς ἰθύνας».⁹ Στις 14 Ἰανουαρίου 1819 ἐπανῆλθε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀνέλαβε τὸν οἰκουμενικὸ θρόνο γιὰ τρίτη φορά. Εἶχε προηγηθεῖ μιὰ παρασκηνιακὴ κινητικότης ποὺ ὀδήγησε στὴν ἐκλογὴ καὶ ἐγκαθίδρυση τοῦ Γρηγορίου Ε' στὸ Πατριαρχεῖο. Κατὰ τὸν Κ. Μ. Κούμα «... Τὸν Ὀκτώβριον 1818 ἔφυγεν ἀπὸ Βλαχίας εἰς τὴν Ἑλβετίαν ὁ ἡγεμὼν Ἰωάννης Καρατσᾶς, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐνεδύθη τὴν ἡγεμονικὴν χλαμύδα ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, υἱὸς τοῦ ἀποκεφαλισθέντος Νικολάου Σούτσου. Οὗτος θέλων νὰ ἔχῃ ὄργανον ἰσχυρὸν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑποθέσεων του, ἀπέβαλε τὸν Πατριάρχην Κυρίλλον ἐξορισθέντα εἰς τὴν πατρίδα του Ἀδριανούπολιν (14 Ἰαν.) καὶ ἐπρόβαλεν εἰς τὴν σύνοδον νὰ καλέσουν ἀπὸ τοῦ Ἀθωνος τὸν φίλον του Γρηγόριον. Εἰς μάτην ἀντέστησαν οἱ ἀρχιερεῖς. Ἡ θέλησις τοῦ ἡγεμόνος ἔγεινε, καὶ ὁ Γρηγόριος, ὅστις ἐδέσποζεν εἰς τὸν Ἀθῶνα καὶ μετέβαινεν ἀπὸ τὴν Λαύραν εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ ἄλλα μοναστήρια μετὰ προπομπὴν καὶ παράταξιν, ἡλλάξε ταύτην τὴν κυριαρχίαν μετὰ τὴν τρίτην του πατριαρχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπροεκαλέσθη τὴν 14/26 Ἰανουαρίου 1819».¹⁰

Ὅπως σημειώθηκε προηγουμένως, ἀνέλαβε τὰ πατριαρχικά του καθήκοντα στίς 14 Ἰανουαρίου 1819¹¹ (κατὰ τὸν Μανουὴλ Ι. Γεδεῶν στίς

7. Μητροπολίτου Σάρδεων, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 159.

8. Μητροπολίτου Σάρδεων, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 144.

9. Μητροπολίτου Σάρδεων, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 139.

10. Κ. Μ. Κούμα, *Ἱστορίαι*, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 513.

11. Ἡ ἡμερομηνία αὕτῃ ἀναφέρεται καὶ ἀπὸ τοὺς: Μητροπολίτου Σάρδεων, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 139· Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου, «Γρηγόριος Ε'», *Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, Η' (Ἀθήνα 1929), σ. 723· Τάκη Χ. Κανδηλώρου, *Ἱστορία τοῦ Ἐθνομάρτυρος Γρηγορίου τοῦ Ε'*, Ἀθήνα 1909, σ. 135· Τάσου Ἀθ. Γριτσόπουλου, «Γρηγόριος Ε' ὁ Πατριάρχης τοῦ Ἑθνους», *ΔΙΕΚΕ 1Δ'* (1960), 172· Γ. Ι. Καρβελά, «Γρηγόριος Ε'», *Θρησκευτικὴ καὶ Χριστιανικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, τ. Β' (Ἀθήνα 1937), στ. 1078.

19 'Ιανουαρίου).¹² Συνεπῶς κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ 14 Δεκεμβρίου 1818 (πρόσκληση τοῦ Γρηγορίου) μέχρι 14 'Ιανουαρίου 1819 (ἄφιξη στὴν Κωνσταντινούπολη τοῦ Γρηγορίου), δηλαδὴ μέσα σ' ἓνα μῆνα, πρέπει νὰ ἔγινε ἀπὸ τὸν Διονύσιου Πύρρο ἡ ἀφαίρεση τῆς ἀφιερωτικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Κύριλλο Ϛ' καὶ ἡ τοποθέτηση τῆς ἀντίστοιχης ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Γρηγόριο Ε'. Ὁ Δ. Πύρρος βρισκόταν τότε μᾶλλον στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἦταν δάσκαλος (ὅπως δηλώνεται στὸν τίτλο τοῦ βιβλίου). Πότε ἀντικατέστησε τὴν ἀρχικὴ ἐπιστολὴ μὲ τὴν πρὸς Γρηγόριον Ε' ἐξαρθρᾶται ἀπὸ τὸ πότε ἔγινε γνωστὴ στὴν Ἀθήνα ἡ ἀλλαγὴ πατριάρχου. Πάντως περίπου σὲ ἓνα μῆνα. Ἄλλον ἓνα μῆνα ἀπαιτοῦσε ἡ ἀποστολὴ τῆς νέας ἐπιστολῆς (ἢ τῆς ἐντολῆς γιὰ ἀλλαγὴ τοῦ ἀποδέκτη) ἀπὸ Ἀθήνα στὴν Κπολη. Ἐκτὸς ἐὰν ἔτυχε νὰ βρισκεται τότε ὁ Πύρρος στὴν Κπολη. Ἐρευνητέο.

Τὸ ἀντίτυπο τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἑταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἴδιο μὲ τὸ περιγραφόμενον ἀπὸ τὸν Φίλιππο Ἡλιοῦ στὴν «Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία» του, μὲ τὶς ἐξῆς δύο διαφορές: (α') τὴν ὑπαρξὴ τῆς πρὸς τὸν Κύριλλο Ϛ' ἀφιερωτικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Διονυσίου Πύρρου καὶ (β') τὴν ἀπουσία τοῦ πρόσθετου καταλόγου συνδρομητῶν. Ἡ ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Δ. Πύρρου πρὸς τὸν Κύριλλο Ϛ' εἶναι πανομοιότυπη μὲ τὴν πρὸς τὸν Γρηγόριο Ε'. Ὁ Δ. Πύρρος, φαίνεται, δὲν αἰφνιδιάσθηκε μὲ τὴν, μὴ ἀναμενόμενη, ἀλλαγὴ τῆς ἡγεσίας τοῦ Πατριαρχείου. Ἀφαίρεσε τὸ φύλλο (σ. γ'-δ') μὲ τὴν, πρὸς τὸν Κύριλλο Ϛ', ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ καὶ τὸ ἀντικατέστησε μὲ ἀντίστοιχο σὲ «χαρτὶ διαφορετικῆς ποιότητος καὶ σχήματος» καὶ μὲ «τυπογραφικὰ στοιχεῖα τῆς Πατριαρχικῆς Τυπογραφίας». Οἱ σ. γ' καὶ δ', τῆς Κωνσταντινούπολης, περιέχουν, δηλαδὴ, τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ, ὅπως καὶ οἱ σ. γ' καὶ δ' τῆς Βενετίας. Τὰ διαφορετικὰ σημεῖα εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου (Γρηγόριος Ε' ἀντὶ Κύριλλος Ϛ') καὶ μία προσθήκη στὸ τέλος: ἡ λέξις ἱερομόναχος μετὰξὺ τοῦ ὀνόματος καὶ ἐπωνύμου του.¹³

12. Μανουὴλ Ι. Γεδεών, *Πατριαρχικοὶ πίνακες*, Κωνσταντινούπολη [1890], σ. 684.

13. Ἄλλωστε καὶ κατὰ τὴ δεύτερη ἐκδοσὴ τῆς «Γεωγραφίας» στὸ Ναύπλιο, τὸ 1834, κάτι ἀνάλογο ἔγινε. Ἡ ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται τώρα «Πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Ὁθωναν», τὸ δὲ κείμενό της, σὲ γενικὲς γραμμὲς, εἶναι παρόμοιο, κάπως πιὸ βραχύ, μὲ τὰ προηγούμενα. Ἡ ἐντυπωσιακὴ διαφορὰ μετὰξὺ τῶν δύο ἐκδόσεων εἶναι ὅτι στὴν ἐκδοσὴ τοῦ 1818 στὰ ὀνόματα τῶν φιλογενῶν συνδρομητῶν τῆς Κωνσταντινούπολης «Ὁ Παναγιώτατος καὶ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Κύριος ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ» ἐμφανίζεται μὲ συνδρομὴ 100 ἀντιτύπων τῆς «Γεωγραφίας», στὸν δὲ «Κατάλογο τῶν συνδρομητῶν κατ' Ἀλφάβητον», τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1834, ὁ Ὁθων καὶ ἡ Βασιλικὴ Αὐλὴ του δὲν συνέδραμαν οὔτε γιὰ ἓνα ἀντίτυπο. Στὴν ἐκδοσὴ αὐτῇ, πάντως, μνημονεύεται σὲ ὑποσημείωση: «Ὁ ἀείμνηστος Γρηγόριος ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος μὲ προσχειρίσαστο Ἀρχιμανδρίτην τοῦ Ἀποστολικοῦ αὐτοῦ θρόνου ἦτον ἄνθρωπος πνευματώδης καὶ ἐνάρετος εἰς ἅκρον. Αὐτὸς ἐὰν ᾔθελεν ἔφρουγεν νὰ σωθῇ, πλην...». (Διονυσίου Πύρρου,

Εικάζεται ότι ή ἐν γένει διαδικασία ἀφαίρεσης τοῦ φύλλου (σ. γ'-δ') πρέπει νὰ ἔγινε ἐσπευσμένα. Ἴσως στὴ Βενετία, ἴσως στὴν Κωνσταντινούπολη, μήπως καὶ καθ' ὁδόν; Ἡ ὑπόθεσις αὕτη δικαιολογεῖ τὴν ὑπαρξὴ ἀντιτύπων μὲ (α') τὴν πρὸς Κύριλλο ζ' ἀφιερωτικὴ ἐπιστολή, (β') τὴν ἀπουσία ἀφιερωτικῆς ἐπιστολῆς τόσο πρὸς Κύριλλο ζ' ὅσο καὶ πρὸς Γρηγόριο Ε' καὶ (γ') τὴν πρὸς Γρηγόριο Ε' ἀφιερωτικὴ ἐπιστολή. Τὰ ἐντυπα ὅλων αὐτῶν τῶν ποιικιλιῶν περιέχουν τὸν ἀρχικὸ κατὰλογο συνδρομητῶν, τὰ δὲ ἐντυπα τῆς περίπτωσις (γ') περιέχουν ἐπιπλέον καὶ τὸ «ὀκτασέλιδο (σ. 329-336) μὲ πρόσθετο κατὰλογο συνδρομητῶν».

Τελειώνοντας, μπορεῖ μὲ βεβαιότητά νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι ἡ «Γεωγραφία Μεθοδική ... ἀπάσης τῆς Οἰκουμένης» τοῦ Διονυσίου Πύρρου ἀπαντᾷ μὲ τὶς ἀκόλουθες ἐκδόχες: (α') μὲ ἐπιστολὴ πρὸς Κύριλλο ζ', (β') μὲ ἐπιστολὴ πρὸς Γρηγόριο Ε' καὶ πρόσθετο κατὰλογο συνδρομητῶν καὶ (γ') χωρὶς ὁποιαδήποτε ἐπιστολὴ καὶ χωρὶς πρόσθετο κατὰλογο συνδρομητῶν (στὴ βιβλιοθήκη μου). Ἐξαιρετικὰ σπάνια, καὶ παράδοξη, θὰ εἶναι ἡ ὑπαρξὴ ἀντιτύπων (α') μὲ ἐπιστολὴ πρὸς Γρηγόριο Ε' χωρὶς τὸν πρόσθετο κατὰλογο συνδρομητῶν καί, ἀκόμη πὺλ πολὺ, (β') μὲ πρόσθετο κατὰλογο χωρὶς τὴν ἐπιστολὴ πρὸς Γρηγόριο Ε'.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΓΑΝΑΣ

Γεωγραφία μεθοδική καὶ καταγραφὴ ἀπάσης τῆς οἰκουμένης... Ἐκδίδεται τὸ δεῦτερον..., Νάυπλιο 1834, σ. 173.)